

ІМЕННИКОВІСТЬ VERSUS ДІЄСЛІВНІСТЬ: У ПОШУКАХ ЗОЛОТОЇ СЕРЕДИНИ

У статті проаналізовано співвідношення іменників і дієслів в українськомовних наукових текстах. Автор обстоює думку, що експансія іменників за рахунок дієслів призводить до відчутних комунікативно-естетичних утрат. Обґрунтовується необхідність домірного використання цих двох частин мови.

Ключові слова: науковий текст, дієслово, іменник, дієслівність, субстантивність, опредмечування, гіпостазування.

Як відомо, науковому викладові властивий іменний характер. Там, де в інших стилях зазвичай уживають дієслово чи прикметник, у науковому стилі часто фігурують іменники: віддієслівні — зі значенням опредметненої дії (*випробовування, міркування, підсумовування, прийняття*) та відприкметникові — зі значенням опредметненої ознаки (*доречність, міцність, низькість*). Без них не обходиться буквально жодне речення наукового тексту, де вони підхоплюють «стафету дієслівності й інформативності»¹.

В активному опредмечуванні дій та ознак дослідники вбачають передусім позамовні причини. Насамперед — потреби наукового мислення: воно оперує багатьма спеціальними поняттями, які передаються головно іменниками. Називаючи об'єкти досліджень, іменники виконують важливу інформативну функцію. А оскільки головне призначення науки, на думку М. Рахвалової, — класифікувати, схематизувати, типізувати й категоризувати, то підвищена іменниковість наукового стилю цілком виправдана². Шведський лінгвіст А. Ломбард уважав, що іменниковість прищепилася в стилі мислення європейця ще з кінця XIX ст., унаслідок чого ми вже не тільки говоримо, а й думаємо з допомогою номінативних зворотів³.

Наукова думка прагне вивільнитися з пут суб'єктивізму, і це теж активізує іменний тип мовлення. Якщо дієслово своїми граматичними категоріями наче персоніфікує неживі явища (*дослідження показали, метод дає відповідь*), а прикметник щільно прив'язує ознаку до її носія, то іменник виражає свій денотат найбільш незалежно. Подаючи дію чи ознаку в опредметненому вигляді, іменник усуває суб'єкта дії чи носія ознаки на другий план, чим дає змогу уникнути небажаного уособлення. Через це такі абстрактні іменники, як і пасивні звороти, стали прикметною ознакою «об'єктивізованого» наукового викладу.

¹ Лантєва О. А. Как пишут ученые // Рус. речь. — 1995. — № 2. — С. 60.

² Rachwałowa M. Słownictwo tekstów naukowych. — Wrocław, 1986. — S. 60.

³ Lombard A. Les constructions nominales dans le français modern. — Uppsala, 1930. — 298 p.

Уважають, що рясний іменниковий слововжиток надає текстові більшої точності. Поширені в наукових творах послідовності родовідмінкових іменників («дослідження шляхів удосконалення управління персоналом підприємств» — Білец., 36⁴; «метод вимірювання електропровідності стрижнів термоелектричних матеріалів» — Анат., Лис., 70) допомагають обмежити обсяг понять або відтворити ту їх багатоступеневу взаємну підпорядкованість, яку встановлює наукове мислення. Фрази з нанизуванням залежних іменників у родовому відмінку стали для мови науки типовими: «Ланцюжок некрасивий, але зручний»⁵.

В іменниковості дехто вбачає стильові переваги, вияв тенденції до мовної економії. Вона дає змогу ущільнити речення, бо іменні звороти коротші за синонімічні їм підрядні дієслівні, а лаконічний текст легше читати, розуміти й запам'ятовувати⁶ (пор.: *знижується небезпека того, що пухлинні клітини потрапляють у системний кровотік* → *знижується небезпека потрапляння пухлинних клітин у системний кровотік* — Алх., Яц., 27). Якщо підрядність затемнює структуру складнопідрядного речення й взаємозв'язки його членів, то номінативні конструкції вносять потрібну ясність і прозорість⁷. Зразки, які виникають і закріплюються в іменному викладі, засвідчують розробленість, розвиненість і усталеність наукового стилю.

Дослідники припускають, що іменникові звороти поширилися в українській мові під впливом російської. Справді, у російському науковому тексті середня частота вживання дієслова на кожну 1000 слів становить лише 90 разів (тоді як у художньому — 151, в офіційно-діловому — 60)⁸. Отже, за цим параметром російське наукове мовлення стоїть значно ближче до офіційно-ділового (канцелярського), ніж до художнього.

У російській літературній мові іменниковість видається природнішою, ніж в українській, бо має глибшу історичну традицію. Як відомо, на час зародження наукового стилю, обидві літературні мови мали різне співвідношення розмовних і книжних складників. Якщо в основі української лежала насамперед народнорозмовна стихія, то в основі російської — переважно книжні зразки. Ця обставина й зумовила головну синтаксичну відмінність між ними — дієслівність української мови й іменний характер російської⁹.

Підвищена іменниковість російського наукового мовлення могла послужити нашим ученим зразком для наслідування — спочатку в умовах нерівноважної українсько-російської двомовності, а згодом і в умовах державності української мови, коли нею почали писати російськомовні науковці, автоматично привносячи у свої тексти норми російської граматики.

Утім, іменниковість властива науковим текстам й інших європейських мов. За підрахунками А. Вежбицької, упродовж історії польської літературної мови частка іменника в текстах зросла з 45 % до 55 %, частка ж дієслова впала з 35 %

⁴ Список скорочень див. у кінці статті.

⁵ *Лантева О. А.* Зазнач. праця. — С. 60.

⁶ *Wierzbička A.* Hipotaksa i konstrukcje nominalne w rozwoju polszczyzny // *Pamiętnik literacki.* — 1962. — № 53. Z. 1. — S. 195–216; *Конюхова Н. Е.* Сокращение размера предложения немецкой научной речи в связи с отступлением гипотаксиса и тенденцией к номинальности // *Лингвостилистическое исследование научной речи.* — М., 1979. — С. 160–175; *Bajerowa I.* Wpływ techniki na ewolucję języka polskiego. — Wrocław, 1980. — S. 59.

⁷ *Rachwałowa M.* *Op. cit.* — S. 54.

⁸ *Голуб И. Б.* Грамматическая стилистика русского языка. — М., 1989. — С. 99.

⁹ *Ненійвода Н. Ф.* Мова науково-технічної літератури : Функціон.-стиліст. аспект. — К., 1997. — С. 247.

до 15 %¹⁰. Для різновидів польської наукової мови встановлене кількісне співвідношення між іменниками та дієсловами. За допомогою формули $W_n = S / V$ (де W_n — показник номінативності, S — кількість ужитих іменників, V — кількість ужитих дієслів) виявлено, що найвищий ступінь іменниковості властивий науково-технічним текстам (4,2). Далі за спадом і з великим відривом ідуть літературознавчі тексти (3,4), потім мовознавчі й педагогічні (3,3), на останньому місці — історичні (3,1). Загалом же номінативні частини мови в гуманітарних текстах становлять 64,19 % усього тексту, а в науково-технічних — 72,99 %¹¹.

Чеському науковому викладові опрідметненість теж властива, але відчутно меншою мірою: природничі тексти — 2,8, суспільствознавчі — 2,5, науково-популярні — 2,3¹².

Ще нижчий цей ступінь у словацьких наукових текстах, адже словацька літературна мова, подібно до української, сформувавшись у другій половині XIX ст., постала на ґрунті не книжної, а народнорозмовної мови, і цей зв'язок не переривається дотепер. Звідси перевага дієслівних конструкцій над номінативними, внутрішнього гіпотаксису над зовнішнім¹³. Щоправда, це не завадило відомому словацькому стилізнавцеві Й. Містрику відзначити в науковому стилі «гіпертрофію іменників» і «атрофію дієслів». За його даними (хоч і не вельми показовими — обстежено тільки 4 тексти), кількість іменників і дієслів у науковому стилі дорівнює 27–36 % і 14–16 % відповідно, тоді як у художньому стилі це співвідношення становить 18–24 % і 25–26 %¹⁴.

Тенденція до згортання підрядних речень в іменникові групи типова й для західноєвропейських мов. У німецькому науковому стилі центрами таких груп виступають віддієслівні іменники на *-ung*, меншою мірою — субстантивовані інфінітив та інші віддієслівні іменники¹⁵. Ті самі процеси спостерігають у французькій¹⁶ та англійській¹⁷ мовах.

Кількісні розбіжності в уживанні двох головних частин мови дають підставу розділити стилі літературної мови на іменникові й дієслівні¹⁸. Перші (науковий, діловий, публіцистичний) схильні віддавати перевагу іменникам перед дієсловами, а другі (розмовний, художній), навпаки, — дієсловам перед іменниками. Уважають, що іменниковий виклад відзначається більшою інформативністю, він більш однозначний і менш експресивний, тоді як дієслівний виклад — розлогий, багатозначний, експресивний. Іменниковий стиль схильний до запозичень, дієслівний — віддає перевагу традиції, більше послуговується питомими запасами.

Помічено також: що вищий ступінь книжності, «академічності» наукового тексту, то більше в ньому іменних частин мови. Науково-популярний підстиль, хоч і є різновидом наукового стилю, за параметром «іменниковість-дієслівність» тяжіє до художнього. Його граматичний лад «має дієслівний характер,

¹⁰ Wierzbicka A. Op. cit.

¹¹ Rachwałowa M. Op. cit.— S. 59, 73.

¹² Vlčková V. Charakteristika slovní zásoby odborného stylu z hlediska kvantitativního // Slovo a slovesnost.— 1976.— Roč. 37. Č. 4.— S. 318–328.

¹³ Papierz M. Imiesłowy odmienne a tendencje nominalne w językach polskim i słowackim // Język Polski.— 1978.— N. 58. N 3.— S. 183–188.

¹⁴ Mistrik J. Štylistyka slovenského jazyka.— Bratislava, 1970.— S. 111.

¹⁵ Троянская Е. С. Лингво-стилистическое исследование немецкой научной литературы.— М., 1982.— С. 40.

¹⁶ Lombard A. Op. cit.

¹⁷ Wells R. Nominal and Verbal Style // Style in Language.— Cambridge, 1960.— P. 213–220.

¹⁸ Wells R. Op. cit.; Mistrik J. Štýl nominálny a verbálny // Kultúra slova.— 1973.— Roč.8.— S. 3–12.

діалогічний, суб'єктивно-об'єктивний. У ньому велика увага до дії, діяча, активніша роль автора, його взаємозв'язок з читачем, ніж у науковому стилі»¹⁹.

Ось така загальна картина вимальовується зі співвідношенням іменників і дієслів у науковому мовленні. Спробуймо тепер оцінити цю картину з комунікативного й естетичного поглядів: чи справді текст, насичений віддієслівними та відприкметниковими іменниками, є стислим, точним, легким для сприйняття й розуміння?

Знижена дієслівність і підвищена іменниковість спричиняють певні граматичні явища, які вважають характерними ознаками наукового стилю і які зазвичай стають об'єктом стильової експлуатації в науковому жаргоні. Найпомітніші серед них такі.

1. Розщеплені присудки. Віддієслівний іменник і неповнозначне дієслово з узагальноною семантикою:

«Кожному хворому з підозрою на кандидоз... рекомендують *проводити забір* матеріалу з дихальних шляхів» (Фещ., Мух., 69), «Нині акціонерні товариства України у складних економічних умовах *здійснюють пошук* ефективних механізмів фінансового планування і прогнозування» (Клим., 251), «Програми статистичного аналізу *виконують перевірку* оцифрованого сигналу на стаціонарність і статистичний аналіз вібрацій об'єкта» (Гиж., 47).

Іноді присудок розщеплюється не на дві, а на три частини:

«Економіка України *перебуває у стані зростання* та розвитку, тому їй необхідні постійні інвестиції» (Косяк., 178), пор.: Економіка *зростає* і розвивається, «У досліджуваного, який *перебуває в положенні лежачи на спині*, протягом 5 хв., вимірюють пульс за 15 с.» (Добр., Біл., 41), пор.: Досліджуваний, який *лежить на спині*.

Навряд чи розщеплені присудки можна вважати виявом тенденції до мовної економії, адже вислови стають довшими, порівняно з тими, що містять прості дієслівні присудки.

Активізацію розщеплених присудків зазвичай виправдовують тим, що вони дають змогу уточнити дію, адже «впускають» до свого складу означення, яке конкретизує дію: *розрахувати* → *провести розрахунки* → *провести попередні (остаточні) розрахунки*, *критикувати* → *піддати критиці* → *піддати різкій критиці*, *впровадити* → *забезпечити впровадження* → *забезпечити широке впровадження*, *аналізувати* → *здійснювати аналіз* → *здійснювати систематичний аналіз*. Утім, в українській мові такі дії часто (хоч і не завжди) можна передати й без розщепленого присудка (*попередньо розрахувати*, *остаточно розрахувати*, *різко скритикувати*, *широко впровадити*, *систематично аналізувати*).

2. Ланцюжки родових відмінків. Як і дієслово, абстрактний іменник прагне керувати іменником, який, своєю чергою, теж виявляє тенденцію до іменного керування:

«Ці напрями актуалізують важливість дослідження шляхів вдосконалення формування професійної компетентності майбутніх економістів» (Дибк., 11), «Необхідність активізації наукових досліджень у даній сфері з метою виявлення тенденцій та напрямків удосконалення системи корпоративного управління» (Баюра, 6), «Питання вдосконалення правового регулювання нормотворчої діяльності органів державної влади і самоврядування України» (Пан., Вор., 92), «Шляхи інтенсифікації тактики підвищення значимості співрозмовника маніпулятивної стратегії позитиву» (Шкіц., 191).

Ланцюжок у 4–5 родових відмінків сприймати вже важко, а з більшою їх кількістю зрозуміти прочитане взагалі неможливо. Багатоярусне «дерево залеж-

¹⁹ Лазаревич Э. А. Искусство популяризации науки.— М., 1978.— С. 185.

ностей» не дає чіткого уявлення, про що йде мова, що від чого залежить²⁰. Довгий ланцюжок однорідних обставин позбавляє кожну з них вагомості, самостійності, семантичної окресленості. Очевидно, що родовідмінкові послідовності слід обмежувати так само, як і довжину речення.

3. Нагромадження іменників на -ння. Окремі дієслова-присудки часто згортаються в іменникові означення й обставини:

«Проведення спецкурсу, спрямованого на формування ціннісного ставлення до здоров'я, забезпечує підвищення рівнів сформованості компонентів ціннісного ставлення до здоров'я» (Єжова, 470), «Розроблення і впровадження механізму забезпечення поглиблення знань з української мови та її використання у процесі виконання державними службовцями посадових обов'язків» (Держ. прогр., 40), «Позиція автора щодо визначення найбільш перспективних галузей застосування інформатики базується на аналізі історії виникнення і становлення інформатики та продиктована проблематикою державного управління в інформаційній сфері» (Аріст., 12).

У науковому жаргоні не рідкість випадки, коли поспіль уживаються аж три іменники на -ння:

«Нині постає проблема поліпшення нормування використання будь-яких видів матеріальних ресурсів підприємства у нерозривному зв'язку з посиленням зацікавленості працівників у ресурсозбереженні» (Берез., 29).

До таких стильових помилок часто призводять поширені в мисленні авторів канцелярські штампи, як наприклад, *вирішення завдання та вивчення питання*:

«Математичне моделювання та вирішення завдання дослідження було здійснено з використанням сучасних програмних продуктів» (Прот., 320), «Суттєвим досягненням нашого видання є вирішення завдання поширення інформації щодо змін у методології та організації офіційної статистики України» (Васеч., 3), «З метою формування в учнів навичок аналізу та оцінювання, вивчення питання проектування презентації доцільно розпочати із вправи “До і після”» (Шевч., 310), «Вивчення питання використання мови як засобу здійснення впливу лінгвістами часто здійснюється за допомогою понять “стратегія”, “тактика”, “прийом”» (Шкід., 191).

Штамп *вивчення питання* провокує появу навіть чотирьох іменників на -ння поспіль:

«Метою даної роботи є вивчення питання формування та функціонування оптових продовольчих ринків в Миколаївській області» (Гуров., 193), «Потребує подальшого дослідження і вивчення питання використання компетентнісного підходу при вивченні фізики, зокрема, при складанні і розв'язуванні фізичних задач» (Мурав., 64).

Про те, що деякі іменники на -ння насправді є звичайнісінькими штампами (а не засобом творчо-наукового мислення), свідчить комічний ефект, що виникає, коли ці іменники уживають механічно, неосмислено:

«Стаття присвячена аналізу основних підходів до визначення поняття “аутсорсинг” та його економічної сутності як інструменту підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах поглиблення процесів глобалізації економіки» (Зоз., Мик., 16), «Для підвищення та поглиблення рівня знань студентів та в майбутньому забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці, в лекційному курсі подаються нові власні розробки лектора» (Черв., 221).

Як саме можна водночас і підвищувати, і поглиблювати рівень знань — про це в останній статті нічого не сказано.

Оскільки, крім іменників на -ння, у науковому жаргоні частовживані й інші абстрактні іменники, виникає розюча нерівновага між іменинними і дієслівними

²⁰ Пор. пародійний приклад з російської мови : «Позор срывщикам кампании за борьбу по выполнению плана организации кампании борьбы» (Ильф И., Петров Е. Собрание сочинений : В 5 т. — М., 1961. — Т. 3. — С. 323).

частинами мови. Ось речення, в якому на 4 дієслова припадає 45 іменників і 17 прикметників:

«Вивчення інформатики у 7–9 класах є спонукальним стимулом до формування в підлітків позитивного спрямування мотивації, а саме: через пізнання нових ідей, фактів, відомостей, процесів, засобів, прийомів дій, які реалізуються у ході вивчення інформатики (широкі пізнавальні мотиви), на основі усвідомлення неминучості інформатизації суспільства (широкі соціальні мотиви), позиційні мотиви — через прагнення зайняти гідне місце в суспільстві знань та забезпечити ефективний вибір подальшого професійного та життєвого спрямування, соціальні мотиви співробітництва у контексті здійснення мережних спілкувань, об'єднань, обговорень та можливостей реалізації взаємонавчання на уроках інформатики» (Барна, 7–8).

Ще приклад, коли на одне дієслово й один дієприслівник припадає 25 (!) іменників і 9 прикметників:

«Ці прогностичні міркування не затьмарюють тверезого погляду на сучасну реалізацію інформаційної функції, розуміючи цю функцію як напрямок здійснення організації і забезпечення системи отримання, використання, поширення та зберігання інформації, участі у розвитку світового інформаційного простору, встановлення режиму використання інформаційних ресурсів на основі рівноправного співробітництва з іншими державами» (Аріст., 17)²¹.

«Зовнішня подібність слів на *-ння*, — слушно писала Н. Ф. Непійвода, — призводить до мимовільного ототожнення їх семантико-синтаксичного змісту, що, зрештою, сповільнює сприймання тексту й утомлює читача»²². Цю думку поділяє С. Караванський: «...Слова з однаковою кінцівкою (наприклад: *зібрання, чекання, бажання, гуляння* тощо), коли вони часто повторюються в мовному потоці чи тексті, викликають у слухачів або читачів враження стилістичної недосконалості висловлюваного»²³. Французький філолог Р. Етьємблє зазначав, що довгі речення з численними словами на *-tion* і *-té* (суфікси віддієслівних і відприкметникових іменників у французькій мові) «звергаються у какофонічний каскад»²⁴. Думку про те, що брак дієслів ускладнює розуміння тексту, висловлював і О. Р. Лурія²⁵.

Так, віддієслівні іменники, подаючи дію як окрему сутність, справді унезалежнюють її від контексту. Але це відбувається ціною звуження виражальних можливостей. Адже в результаті дія вивільнюється не лише від контексту, а й від дієслівних категорій часу, способу, стану, особи й (почасти) категорії виду, а також від граматичної категорії модальності. Через це віддієслівний іменник, порівняно з дієсловом, має зневиражену семантику. Його роль в організації речення й передачі змісту доволі пасивна:

«Авторське бачення педагогічного дослідження проблеми формування правосвідомості, виходячи з методології юридичної і педагогічної науки, і розробка на цьому ґрунті конкретної методики логічно зумовили такий системно-комплексний відбір і виклад правового матеріалу, який забезпечує врахування не тільки його освітньої, а й виховної значущості для молоді» (Ткач., 16).

Тут віддієслівний іменник *бачення* позбавив фразу дієслівності й дієприслівниковий зворот завис у повітрі: супровідна дія лишилася, а основна — зникла.

Коли в одному реченні нагромаджено кілька віддієслівних іменників, читачеві важче з'ясувати, де головна дія, де обставинна, і як їх співвіднести. Тим-то іменники на *-ння* нерідко спричиняють різного роду неясності й двозначності:

²¹ У реченні допущено й синтаксичну помилку — неузгоджений дієприслівниковий зворот.

²² *Непійвода Н. Ф.* Зазнач. праця. — С. 250.

²³ *Караванський С.* Пошук українського слова, або Боротьба за національне «Я». — К., 2001. — С. 48.

²⁴ *Étiemble P.* Au secours, Athéna! Le jargon des sciences. — Paris, 1996. — P. 18.

²⁵ *Лурія А. Р.* Основные проблемы нейролингвистики. — 3-е изд. — М., 2009. — С. 165.

«Все це готувало реальне підґрунтя для переходу в практичну площину питання про повернення депортованих на Батьківщину» (Зінч., 70).

Незрозуміло, чи депортовані самі повертатимуться на Батьківщину, чи їх повертатимуть. Правильні варіанти залежать від змісту речення: *Усе це готувало реальне підґрунтя для того, щоб депортовані могли повернутися на Батьківщину* або *Усе це готувало реальне підґрунтя для того, щоб повернути депортованих на Батьківщину*.

«Той факт, що рухова активність абітурієнток і студенток I-го курсу навчання виявилася приблизно однаковою, дає підставу зробити припущення про визначальне значення цього чинника у вирішенні питання про підвищення рівня фізичної підготовленості молоді, яка вчиться» (Нікол., 42).

Через іменник *підвищення*, ужитий замість дієслова, неясно, чи фізична підготовленість підвищилася, чи підвищується, чи підвищуватиметься, чи має бути підвищена. Розщеплений присудок *зробити припущення*, тавтологія *визначальне значення*, штамп *вирішити питання* — усе це робить речення ще більш громіздким і остаточно незрозумілим. Незрозуміло також, чи редагує хтось такі речення перед опублікуванням.

Віддієслівні іменники справді дають змогу дещо ущільнити фразу. Однак у своїх надмірних виявах це ущільнення перероджується в іншу крайність: зміст речення виявляється втиснутим у завузькі рамки «сконденсованого» речення, виникає нерівновага між багатим змістом і стислою формою й через отриману надлаконічність зрозуміти текст досить-таки важко: «Через управлінську працю забезпечується взаємодія між суб'єктом та об'єктом управління у процесі придбання, збереження, накопичення та використання потенціалу підприємства» (Берез, 16). На одне дієслово припадає 12 іменників, з яких 8 позначають предметну дію. Важко збагнути, про що тут ідеться: де головна дія, а де другорядна, де тема, а де рема, до якого члена речення належить фраза *у процесі придбання*.... І це при тому, що зміст наукового твору має бути логічним і прозорим.

Тож чи потрібна стислість за рахунок ясності? Сама теза, що віддієслівні іменники ущільнюють фразу, слухна далеко не завжди. Іменникові звороти зі значенням часу, вжиті замість дієприслівникових зворотів, не скорочують, а подовжують фразу:

«Важливо у момент прийняття рішення в точці біфуркації мати нагоду прогнозувати можливу поведінку підприємства» (Касьян., 142), пор.: *Важливо, приймаючи рішення в точці біфуркації, мати нагоду...*, «Під час дослідження імунограми крові звертали увагу на показники реакції бласттрансформації лімфоцитів на фітогемаглютинін» (Коган, 63), пор.: *Досліджуючи імунограми крові, звертали увагу...*, «Після вимірювання тиску триходовий порт від'єднують» (Бод., 74), пор.: *Вимірявши тиск, триходовий порт від'єднують*.

З проаналізованого матеріалу видно, що перенасичення викладу віддієслівними (та відприкметниковими) іменниками порушує частиномовну рівновагу, стильову співмірність. Фраза набуває громіздкого, кострубатого вигляду, її зміст погано розпізнається. Це підтверджується експериментом, у якому людям різного віку й рівня освіченості запропонували прочитати два тексти. Перший ряснів віддієслівними іменниками, у другому їх було замінено відповідними формами дієслів. Виявилось, що другий текст учасники експерименту розуміють значно краще й легше запам'ятовують²⁶.

²⁶ Sokołowski L. Wpływ struktury gramatycznej tekstu na jego rozumienie // Zeszyty prasoznawcze.— 1967.— N 4.— S. 11–27.

Субстантивності досягають за допомогою засобів, які часто повторюються, а тому роблять текст монотонним. Виклад утрачає динаміку й простоту, зневизначається, стає синтаксично одноманітним. Ми схильні вбачати в цьому явищі не так рівноцінну, стилістично виправдану заміну, як експансію іменників за рахунок дієслова.

Як уже зазначалося, віддієслівні іменники в українському науковому (та діловому) мовленні поширилися не без впливу російської мови. Уважають, що оскільки російська літературна мова сформувалася головню на книжних джерелах, частий ужиток цих іменників для неї є природнішим. Утім, якщо ми звернемося до російської художньої літератури, то побачимо, що в ній віддієслівні іменники почали дошкульно пародіювати ще в XIX ст.:

«Без какового соглашения она свинья никоим бы образом не могла быть допущенною к *утащению* бумаги» (М. Гоголь)²⁷, «Равным образом воспрещается *выколотие* глаза, *откушение* носа, *отсечение* руки или ноги, *отнятие* головы» (М. Салтиков-Щедрин)²⁸, «Так как *влетение* и *разбитие* стёкол вороною показывает ясную небрежность со стороны лиц, *смотрению* которых непосредственно подлежат присутственные места, то израсходованную сумму возложить на виновных...» (О. Писемский)²⁹, «Дело о потере неизвестно куда дома волостного правления и о *изгрызении* плана оногo мышами» (О. Герцен)³⁰, «Этот г. Калинин замечателен тем, что, любя спасать ближних от "*утонутия*", ни за что не соглашается спасать их от холеры» (А. Чехов)³¹.

Схоже, своєю незграбністю віддієслівні іменники на *-ение* явно суперечать мовному чуттю, естетичному смакові російських класиків. У XX ст. естафету підхопили сатирики:

«Тов. Горский, срочно явитесь в здравотдел для переговоров относительно *вставления* зубов вашей теще» (М. Кольцов)³², «С Октябрьского вокзала выскакивает полуответственный работник с портфелем из дивной свиной кожи. Он приехал из Ленинграда по делам *увязки, согласования* и конкретного *охвата*» (И. Ильф, Е. Петров)³³, «Ну как? Утонула ваша подруга? — Нет, выжила. — Вот это плохо. Раз не было *утонутия*, не было и хулиганства. А за озорство людей не судят» (С. Нариньяни)³⁴, «Осуществив *возвращение* домой со службы, я проделал определенную работу по *снятию* шляпы, плаща, ботинок, *переодеванию* в пижаму и шлепанцы и *усаживанию* с газетой в кресло. Жена в этот период времени претворяла в жизнь ряд мероприятий, направленных на *чистку* картофеля, *варку* мяса, *подметание* пола и *мойку* посуды» (О. Любченко)³⁵.

Проти цих віддієслівних іменників виступав О. І. Солженіцин: «Коли їх на *-ение* скупчиться поспіль чотири-п'ять, вимелюється язик і за малим не болять зуби»³⁶. Ілля Ильф у 1930-х роках зафіксував момент, коли вони з канцелярських документів почали просочуватися в мову наукових праць:

«Биография Пушкина была написана языком маленького прораба, пишущего объяснение к смете на постройку кирпичной кладовой во дворе: "Материальное обеспечение" и так далее. В одной фразе есть "вступление, владение, выяснение" и ещё какое-то "ение"»³⁷.

²⁷ Гоголь Н. В. Полное Собрание сочинений : В 14 т.— М., 1937.— Т. 2.— С. 262.

²⁸ Салтыков-Щедрин М. Е. Собрание сочинений : В 20 т.— М., 1973.— Т. 15. Кн. 1.— С. 60.

²⁹ Писемский А. Ф. Собрание сочинений : В 5 т.— М., 1982.— Т. 2.— С. 220.

³⁰ Герцен А. И. Собрание сочинений : В 30 т.— М., 1956.— Т. 8.— С. 267.

³¹ Чехов А. П. Полное собрание сочинений и писем : В 30 т.— М., 1979.— Т. 16.— С. 159.

³² Кольцов М. Е. Избранные произведения : В 3 т.— М., 1957.— Т. 1.— С. 113.

³³ Ильф И., Петров Е. Собрание сочинений : В 5 т.— М., 1961.— Т. 1.— С. 160.

³⁴ Нариньяни С. Д. Рядом с нами.— М., 1958.— С. 56.

³⁵ Цит. за: Горелов И. Н., Седов К. Ф. Основы психолингвистики.— М., 2001.— С. 74.

³⁶ Солженицын А. И. Публицистика : В 3 т.— Ярославль, 1996.— Т. 2.— С. 9.

³⁷ Ильф И., Петров Е. Знач. праця.— М., 1961.— Т. 5.— С. 223.

Якщо майстри пера так ядуче висміюють зловживання віддієслівними іменниками, то, напевно, гостро відчувають їхню чужорідність. То чи можна ці іменники вважати аж такими природними для російської літературної мови?

Проти їх надмірного поширення застерігали також російські теоретики та практики редакторської справи. Д. Є. Шехурін уважав, що віддієслівні іменники завдають текстові великої шкоди: «Вони часто затуманюють сенс, псуують мову, позбавляють її активності, надають текстові наліт канцелярщини, сухість, книжність. У зв'язку з цим деякі прихильники офіційного тону вважають конструкції з віддієслівними іменниками мало не закономірною особливістю стилю науково-технічної статті»³⁸.

В активізації віддієслівних іменників А. Е. Мільчин убачав наступ канцеляриту на інші функціональні стилі. І теж відкидав тезу про їхню начебто природність: «І хоч така могутність, — писав він, — породила навіть “теорію” про достойнства деяких ознак канцеляриту для стилю наукової прози (зокрема, про начебто більшу точність і стислість тексту, в якому автор віддає перевагу віддієслівним іменникам, а не дієсловам), насправді ці риси погіршують текст, ведуть не до точності, а до розпливчастості, не до стислості, а до багатослів'я...»³⁹.

«Вершиною потворства й зауму» називала Л. К. Чуковська фрази, на кшталт *Передача себя Ивановым в руки царских чиновников состоялась в мае того же года, О своём сомнении в его получении адресатом он известил позднее*⁴⁰. Один канцелярист завів папку й вивів на ній красивим почерком: *Об уничтожении мух в местах их расплаживания*. Секретар домоуправління назвав протокол *О самовольном перемещении гражданином Герасимовым урны с места её нахождения на пятом этаже на четвёртый и оставлении её без присмотра*⁴¹. Такі вислови, хоч і переповнюють літературознавчі статті, дисертації, все ж, як переконувала Л. К. Чуковська, суперечать духові російської мови, є потворними й штучно вигаданими⁴².

На особливу увагу заслуговує позиція деяких російських лінгвістів. Спеціальну працю присвятив цій темі О. М. Пешковський⁴³.

«Недостаточная осознанность необходимости последовательно проводимой системы в зависимости от условий столь же легко приводит к скатыванию в не имеющий оправдания в обстановке оппортунизм, как и в легковесный якобы радикализм, к разрушению без созидания, к параличу промышленного труда вместо его обобществления».

Цей приклад учений називає не інакше, як «клінічний випадок російської прози»⁴⁴. Віддієслівні іменники, на його думку, мають ту ваду, що вимагають при тому самому іменнику двох надзвичайно незграбних орудних відмінків (*пользование британскими военными судами нейтральными флагами; объявление себя Фердинандом царём; обмен книгами и брошюрами специалистами*)⁴⁵. Натомість дієслово як єдино можливий синтаксичний центр речення природним чином вишиковує довкола себе низку різноманітних і послідовно залежних один від одного членів речення, а також передає відтінки стану. Віддієслівні ж іменники, за рідкісними винятками, цієї переваги не мають. Мовлення, побудоване на них, — «мовлення завжди в'яле, плутане, не розчленоване на синтаксич-

³⁸ Шехурин Д. Е. Ясность и доступность изложения // Редактор и книга.— М., 1962.— Вып. 3.— С. 236.

³⁹ Мильчин А. Э. Методика редактирования текста.— 2-е изд.— М., 1980.— С. 297.

⁴⁰ Чуковская Л. К. В лаборатории редактора.— 2-е изд.— М., 1963.— С. 59–60.

⁴¹ Там же.— С. 66–67.

⁴² Там же.— С. 67.

⁴³ Пешковский А. М. Глагольность как выразительное средство // Пешковский А. М. Избранные труды.— М., 1959.— С. 101–111.

⁴⁴ Там же.— С. 107.

⁴⁵ Там же.— С. 105.

ні ланки й відповідно мелодійно бідне й безформне»⁴⁶. На великому матеріалі О. М. Пешковський доводив, що «віддієслівний іменник завжди виявляється хирлявою потугою на книжність, наслідком прагнення “освіченість свою показати”», тоді як відновлення дієслова в його правах «щоразу дає простіший, ясніший і сильніший вислів»⁴⁷. Ясність і простоту викладу він пов’язував зі ступенем дієслівності мовлення.

О. М. Пешковський шкодував, що в нехудожніх стилях перестають зважати на організаційну роль дієслова. Більше того, уживання дієслова замість віддієслівного іменника декому вже здається недоречним. Але тут учений убачав лише силу звички, схожу на ту, що примушує Якіма з толстовської «Влади темряви» протестувати проти чистоти й свіжого повітря: «Гадаю, добре стилістичне повітря мусить бути скрізь, і в газеті й навіть у зводі законів»⁴⁸. Тим-то для нехудожньої літератури О. М. Пешковський висунув гасло: «Назад до дієслова!»⁴⁹.

Дещо інакшу позицію займав Г. О. Винокур, який теж присвятив цій темі спеціальну розвідку. Однією з головних стильових функцій дієслова він уважав оповідність: «Дієслово не тільки предикуює, тобто розкриває конкретний зміст повідомлюваного, але ще неодмінно й оповідає, тобто наче показує слухачеві, як здійснюється сам процес тієї дії, про яку йдеться в повідомленні»⁵⁰. Але в мовній практиці, на думку вченого, ця оповідність не завжди доречна. Наприклад, у заголовках: вони не оповідають про подію, а тільки називають її⁵¹. Або в науковій царині: тут треба термінувати мовлення й через це «навіть крайні форми скупчення віддієслівних іменників не перешкоджають розумінню і діють цілком безболісно на наше стилістичне сприйняття»⁵². Утім, Г. О. Винокур також визнавав, що засилля цих іменників надає текстові канцелярського присмаку: «...Уживання віддієслівно-іменної конструкції там, де можлива нормальна дієслівна, робить виклад більш “хирлявим”, “в’ялим”, “книжним”»⁵³. Як приклад, він наводив оголошення в поїзді: *В целях избежания разбития стёкол от неумелого поднятия и опускания рам пассажирами в вагоне, за поднятием и опусканием рам надлежит обращаться к проводнику вагона*⁵⁴.

У новому світлі непривабливу роль віддієслівних іменників виявили розвідки, присвячені тоталітарній новомові. Типова риса доповідей радянських керівників і компартійних документів — послідовна заміна дієслів віддієслівними

⁴⁶ Там же.— С. 111.

⁴⁷ Там же.— С. 102.

⁴⁸ Там же.— С. 104.

⁴⁹ Там же.— С. 111.

⁵⁰ *Винокур Г. О.* Глагол или имя? Опыт стилистической интерпретации // *Винокур Г. О.* Избранные труды по языкознанию и культуре речи.— М., 2010.— С. 31.

⁵¹ Думка небезспірна. Дієслова в різних формах також побутують у заголовках: «Виплекано віками» (стаття В. В. Німчука про історію української мови), «А. Малишко, який не застаріє» (літературознавча стаття А. О. Ткаченка), «Прожити й розповісти» (книга спогадів А. А. Дімарова), «Спалився за Україну» (книга М. Є. Іщенко про О. М. Гірника), «Чим живемо» (книга публіцистичних роздумів О. Т. Гончара). Останнім часом дієслова впевнено поширюються в заголовках ЗМІ («Бойовики збили два літаки», «Київська міліція отримала нового начальника», «Міжбанк відкрився доларом по 11,7» — «Українська правда», 23.07.2014).

⁵² *Винокур Г. О.* Знач. праця.— С. 33.

⁵³ Там же.— С. 19.

⁵⁴ Там же.— С. 35. Подібні «шедеври» можна почути й у київському метро: *Потрапляння одягу в обладнання ескалатора призводить до виведення його з ладу; Прохід через турнікет дозволяється після опускання жетона й загоряння зеленого сигналу.*

іменниками. Швейцарський славіст П. Серіо⁵⁵, проаналізувавши промови М. С. Хрущова та Л. І. Брежнєва на з'їздах КПРС, дійшов висновку, що ці заміни не випадкові. Якщо дієслова описують позамовну дійсність конкретно й недвозначно, то віддієслівні іменники привносять у текст узагальненість, розмитість, змістову невизначеність:

«Обговорюючи питання підвищення рівня організаторської і політичної роботи партійних організацій, учасники форуму констатували, що за останнє п'ятиріччя послідовно здійснювалися заходи по дальшому їх організаційно-політичному зміцненню, посиленню авангардної ролі комуністів, удосконаленню стилю і методів керівництва всіма сферами суспільного життя»⁵⁶.

Із тексту ми відчуваємо, що йдеться про якусь діяльність. Але в чому конкретно вона полягає? Звороти на кшталт *підвищення рівня, дальше зміцнення, посилення ролі, удосконалення стилю і методів* жодного уявлення про це не дають. М. О. Кронгауз слушно відзначає в радянській новомові «зсув у бік абстракції», який робить текст «вагомим» і «серйозним», але водночас — малоінформативним (сказано багато, а по суті нічого)⁵⁷.

Не маючи категорій часу, особи, способу, не виражаючи категорії модальності, віддієслівні іменники подають дію як щось безумовно реальне, істинне, а отже, уможлиблюють усілякі маніпуляції. Так, у звітній доповіді на XXVI з'їзді КПУ (1981) перший секретар ЦК КПУ В. В. Щербинський відзначив *Помітні зрушення в розв'язанні ключового питання — підвищення ефективності виробництва і якості продукції*⁵⁸. Звернімо увагу: тут не сказано прямо, що виробництво стало ефективним, а продукція — якісною. Це була б неправда, її відразу помітили б. Слова «ефективність» і «якість» лише називають бажане, а туманні псевдопродикати «зрушення в розв'язанні питання підвищення» видають його за дійсне.

Віддієслівні іменники — це й засіб усунути з мовлення особистісне начало, не називати суб'єкт дії і тим самим уникнути відповідальності за свої слова та вчинки. Оскільки віддієслівні іменники притлумлюють процесуальність, у перенасиченому ними мовленні картина світу постає незмінною, заляккою, позбавленою будь-якого натяку на рух чи розвиток. Засилля віддієслівних іменників, довгі ланцюжки родових відмінків, мовні кліше з розмитою семантикою — все це позбавляє змоги не тільки критично осмислювати «новомовні» тексти, а й навіть розуміти їх.

П. Серіо називає тоталітарну новомову пародією на наукове мовлення⁵⁹. На наш погляд, це не зовсім так. Новомова радше є пародією на науковий жаргон. А якщо точніше, то навіть не пародією, а похідним утвором, стильовою «дочкою» наукового жаргону. В усякому разі обидві мовні практики об'єднують те, що вони користуються «номінативною об'єктивністю», по суті, задля інтелектуального шахрайства.

Як ми вже зазначали, людині властиво опредмечувати все, на чому вона спинає увагу, про що думає. Світ у нашій уяві складається насамперед із предметів і явищ, а вже потім — з ознак і дій. І здається, чим частіше ми абстрагуватимемо, чим більше утворимо загальних понять, тим швидше пізнаємо істину. Звідси ви-

⁵⁵ Серіо П. Русский язык и советский политический дискурс: анализ номинализаций // Квадратура смысла : Французская школа анализа дискурса.— М., 1999.— С. 337–383.

⁵⁶ Комуністична партія України : З'їзди і конференції.— К., 1991.— С. 297.

⁵⁷ Кронгауз М. Русский язык на грани нервного срыва.— М., 2009.— С. 38.

⁵⁸ Цит. за: Комуністична партія України...— С. 309.

⁵⁹ Там же.— С. 377.

никає ходячий стереотип, що теоретичне мислення має бути гранично поняттєвим, опредметненим, а виклад у науковому творі — наскрізь іменним.

Проте розуміти специфіку наукового пізнання саме так було б спрощеним і помилковим. Опредметненість не може бути безмежною, абстракцію як прийом пізнання не варто абсолютизувати. «Правильно застосоване абстрагування, — писав Г. С. Костюк, — дає людині можливість глибше, повніше і вірніше пізнати найскладніші явища об'єктивної дійсності. Разом з тим застосування абстракції породжує небезпеку відриву в наших поясненнях властивостей об'єктів від самих об'єктів, перетворення їх на самостійні "сутності"»⁶⁰.

Небезпека, на яку натякає відомий психолог, має назву *гіпостазування*. Це логічна помилка, при якій ознаки, дії та відношення предметів уявляють як окремі сутності. Якщо внаслідок абстракції ознаки стають предметом роздумів, їх називають віддієслівними чи відприкметниковими іменниками й починають сприймати нарівні з конкретними, реально сутніми об'єктами. Звідси — один крок до того, щоб перетворити подумки опредметнені ознаки на щось матеріальне й сприймати так, наче вони існують нарізно. При цьому забувають, що конкретні предмети якісно відмінні від ознак, що існують лише у складі цих предметів. Серед понять, яким часто приписують самостійне буття, відзначимо «розвиток», «кількість», «число», «здоров'я», «хвороба», «добро», «зло», «справедливість», «права людини», «загальнолюдські цінності»; серед мовознавчих понять — «м'якість», «твердість», «частотність», «мовна норма», «взаємодія мов» тощо.

Гіпостазування має давню філософську традицію. Ще Платон відривав ідеї від конкретних предметів і розглядав їх як окремі сутності, що перебувають поза матеріальним світом. Навколо гіпостазування точилася й відома середньовічна дискусія між реалістами та номіналістами. На думку перших, ідея про річ існує незалежно від самої речі. Другі стверджували, що реальною є конкретна річ, а ідея існує лише в уяві людини, але не в дійсності. Номіналісти не сумнівалися, що існують круглі речі, але заперечували існування як особливого предмета «круглості»⁶¹.

Якщо в повсякденних роздумах гіпостазування відносно безпечно, то в науково-теоретичних — ризикує спричинити серйозні помилки. Зокрема, приховати від дослідника дійсні факти і явища, натомість заповнити його уяву фіктивними, безмістовними сутностями, що загрожують витіснити ті конкретні предмети, абстрагуванням від яких ці сутності отримано: «В юридичній літературі спостерігається зростання інтересу до проблем виховання...» (Ткач., 14). Що стверджує автор по суті? Те, що фахівці з юриспруденції дедалі більше пишуть на теми виховання. Проте самі ці фахівці із судження зникли, натомість його суб'єктом стало абстрактне «зростання інтересу», місцем прописки якого є «юридична література». Інший приклад:

«Внутрішня погодженість складних компонентів структури особистості припускає таке функціонування на всіх рівнях системи, що забезпечує оптимальне й погоджене протікання трьох основних процесів: саморегуляції, соціальної адаптації і самоактуалізації» (Терл., 36).

Змістовий кістяк цього речення такий: *погодженість припускає функціонування, що забезпечує протікання*. Через гіпостазування ці три опредметнені дії майже повністю відірвалися від своїх суб'єктів, які так і лишилися неназваними.

⁶⁰ Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості.— К., 1989.— С. 212.

⁶¹ Ивин А. А., Никифоров А. Л. Словарь по логике.— М., 1997.— С. 65.

Зміст речення остаточно розмили зловживання загальнонауковими термінами-категоріями (*компоненти, структура, система, процес*) і недоречна тавтологія (*погодженість — погоджене протікання*).

Як спостеріг американський логік У. Куайн, у пастку гіпостазування («безвідповідального опредмечування») нерідко потрапляють філософи, що мислять із найвищим ступенем узагальнення: «Чи вимагає кожний іменник певної множини денотатів? Звісно, ні, адже субстантивіація дієслів часто є не більше ніж стильовий прийом»⁶². Російський філософ В. С. Соловйов запевняв, що всі основні помилки схоластичної філософії — від гіпостазування предикатів. Щоб уникнути цих помилок, треба визнати, що «справжній предмет філософії є суще в його предикатах, але жодним чином не предикати самі по собі; лише тоді наше пізнання відповідатиме тому, що є насправді, а не буде порожнім мисленням, у якому нічого не мислиться»⁶³.

Тут, певна річ, не можемо не визнати «підступної» ролі мови. Її розгалужений арсенал абстрактних іменників не тільки дає змогу опредмечувати геть усі дії та ознаки, а наче й сам підштовхує нас бездумно вдаватися до гіпостазування. Маючи в мові абстрактні іменники, ми сліпо віримо, що існують і відповідні предмети (як денотати), хоч насправді як предмети вони існують лише в нашій свідомості (як сигніфікати)⁶⁴. Граматичні категорії іменника створюють оманливе враження, начебто дії й ознаки побутують у часі та просторі самі по собі. Тобто засобами мови ми приписуємо абстрактним поняттям цілком реальне буття, наділяємо їх онтологічним статусом. Не випадково Ф. Ніцше, маючи на увазі гіпостазування, уживав терміни *граматична спокуса й спокуса словами*⁶⁵.

Гіпостазування неминує призводить до того, що світ наче «подвоюється», виникає плутанина між дійсними й вигаданими сутностями. Тим-то строго логічне мислення має по можливості його уникати⁶⁶. Для цього В. С. Соловйов радив більше триматися дієслівних форм⁶⁷.

Крім міркувань методології, варто керуватися й почуттям стильової міри. Саме воно має підказувати, коли краще вжити абстрактний іменник, а коли — віддати перевагу звичайним дієсловом і прикметникам. Зовсім необов'язково в науковому тексті геть усе опредмечувати. Ознаки предметів і явищ або відношення між ними доцільно опредмечувати лише тоді, коли ми спеціально спинаємо на них (ознаках і відношеннях) увагу й розглядаємо нарізно від самого предмета — їхнього носія. Тоді ж коли йдеться не стільки про них, скільки про предмет як такий, про явище в цілому, згадане опредмечування видається зайвим і недоцільним. Віддієслівні іменники доречні, якщо вони термінізувалися (*асигнування, виховання, рівняння, самоврядування, судження*), потрапили до складу стійких терміносполук (*газове зварювання, камера згорання, радіаційне*

⁶² Куайн У. Вещи и их место в теориях // Аналитическая философия. Становление и развитие. — М., 1998. — С. 329.

⁶³ Соловьев В. С. Сочинения : В 2 т. — М., 1988. — Т. 2. — С. 219.

⁶⁴ Пор. іменники — назви «порожніх» понять (*вічний двигун, ідеальний газ, нульова флексія*). Мова дає змогу навіть зміст заперечних займенників *ніхто* або *ніщо* представити як окрему сутність. Цікаво, що французи значення «ніхто» передають конкретніше — через значення «особа»: *personne ne me connaît ici* «ніхто мене тут не знає», тобто, по суті, особою називають відсутність особи.

⁶⁵ В оригіналі: *Verführung von seiten der Grammatik, Verführung der Worte* (Nietzsche Fr. Werke : In 2 Bd. — München, 1994. — Bd. 2. — S. 565, 579).

⁶⁶ Івин А. А. Логика. — М., 2008. — С. 158.

⁶⁷ Соловьев В. С. Философский словарь. — Ростов-н/Д., 1997. — С. 430.

опромінення). Якщо ж вони не є усталеними науковими термінами, їх краще замінити дієсловами.

Не можна нехтувати винятковою роллю дієслова в мовленні. Її помітив ще В. фон Гумбольдт: дієслово для нього було «нервом самої мови», «душею всього мовотворення»⁶⁸. Першу цілісну дієсловоцентричну теорію синтаксису, як відомо, висунув Л. Теньєр. На протигагу традиційної граматиці, що виділяє два головних члени речення (підмет і присудок), французький славіст головним структурним членом речення вважав присудок (виражений зазвичай дієсловом), від якого залежить решта членів речення⁶⁹. Речення Л. Теньєр порівнював з маленькою драмою, в якій є дія (дієслово) і грають актори (актанти) в певних обставинах (сирконстанти)⁷⁰. Ще влучніше порівняння належить І. Р. Вихованцеві: «Дієслово у кожному реченні — немовби диригент малого, але здібного оркестру, чи ансамблю. Ці оркестри або ансамблі формує тільки дієслово. Воно визначає, скільки учасників потрібно йому, які ролі дати кожному. Дієслово може перемістити або вилучити з речень деяких виконавців. Придивляється, кого зробити солістом. Пильно стежить за тим, щоб хтось із підлеглих не взяв фальшивої ноти»⁷¹.

Мета мовлення полягає не в тому, щоб просто називати предмети, а в тому, щоб приписувати їм певні ознаки. Функція приписування (предикації) по праву належить дієслову. Дієслово, по суті, — головний інструмент мовлення. І не випадково воно, будучи структурно й категоріально найскладнішою частиною мови, надає авторові чи не найбагатший арсенал виражальних засобів. Якщо іменник позначає матерію, то дієслово — енергію, і саме енергія творить і перетворює матерію. Як мовне вираження енергії та руху, дієслово не тільки дає змогу описати дійсність у розвитку, а й дозволяє застосувати синтаксис у всьому його розмаїтті, позбавляє виклад монотонності, заряджає його особливою динамікою. Тим-то першість у мовленні ми схильні віддати не матерії, а енергії, не іменниковості, а дієслівності.

Не забуваймо й про згадану вище дієслівність як типологічну рису української мови. В одієслівнюванні відбито органічну здатність українців бачити все в русі, в розвитку⁷². Саме з огляду на природну дієслівність української мови Н. Ф. Непійвода, порівнюючи простий дієслівний і розщеплений присудки, пропонувала віддавати перевагу першому⁷³. І справа тут не тільки в дієслівності як такій. Важать і суто прагматичні міркування: дієслівні форми сприймати легше, бо за ними помітно дію, вони точніші за недієві; дієслово завжди примушує додумувати думку до кінця⁷⁴. Речення з дієсловами у відмінюваній формі простіше зрозуміти й запам'ятати, адже в таких реченнях пов'язані за змістом слова стоять близько одне до одного і зв'язки між ними легше усвідомити⁷⁵.

Надмір віддієслівних і відприкметникових іменників у науковому жаргоні не означає, однак, що слід удаватися до іншої крайності — всіляко їх уникати.

⁶⁸ Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию / Пер. с нем.— 2-е изд.— М., 2001.— С. 199, 267.

⁶⁹ Теньєр Л. Основы структурного синтаксиса / Пер. с фр.— М., 1988.— 656 с.

⁷⁰ Там же.— С. 117.

⁷¹ Вихованець І. Р. У світі граматики.— К., 1987.— С. 140–141.

⁷² Сербенська О. А., Волощак М. Й. Актуальне інтерв'ю з мовознавцем. — К., 2001. — С. 96.

⁷³ Непійвода Н. Ф. Мова української наукової технічної літератури (функціон.-стиліст. аспект) : Автореф. дис. ... д-ра філол. наук.— К., 1997.— С. 32.

⁷⁴ Синявський О. Зразки простого слова.— Х., 1929.— С. 14.

⁷⁵ Микк Я. А. Оптимизация сложности учебного текста.— М., 1981.— С. 72.

Без абстрактних іменників авторові годі обійтися⁷⁶. Вони обслуговують надзвичайно важливу, фундаментальну потребу мислення — це засвідчує наявність суфіксів опредметненої дії й ознаки не лише в усіх індоєвропейських мовах, а вже в самій індоєвропейській прамові⁷⁷. Проте послуговатися абстрактними іменниками слід ошадливо, обережно, пам'ятаючи, що надуживання ними загострює суперечність між стислістю та зрозумілістю викладу, призводить до інформаційних й естетичних утрат, а також логічних помилок.

Помірно використовуючи абстрактні іменники, ми знижуємо поняттєву насиченість тексту. Боятися цього не слід. Хоч наукове мислення й оперує переважно поняттями, головною в ньому все ж є не поняттєвість, а логічність. А вона, крім поняттєвості, втілюється ще й у щільній спаяності складників думки, послідовності викладу, логічному виділенні⁷⁸. Твори класиків давньогрецької філософії написано природними дієслівними фразами, без надміру абстрактних іменників — і на ці твори посилаються вже багато століть. Отже, пізнавальну цінність тексту створює не підвищена іменниковість, а нові факти, оригінальні теорії, свіжі думки й підходи.

Про те, як правильно заміняти віддієслівні іменники на *-ння* дієслівними формами, у літературі вже йшлося⁷⁹. Утім, спеціальної уваги цьому ще не приділяли. Не претендуючи на вичерпну повноту, спробуємо систематизувати основні способи синонімічної заміни іменників на *-ння*.

1. Дієприслівниковий зворот:

«Початковий стан можна отримати тільки після проведення модернізації колії» (Кург., Заяц, 99) → Початковий стан можна отримати, тільки *провівши* модернізацію колії, «Держава шляхом зменшення податкового навантаження створює конкурентні переваги відповідній галузі, виду діяльності або групі платників податків» (Іван., 39) → *Зменшуючи* податкове навантаження, держава створює конкурентні переваги..., «Виробничі потужності... мають переважно застарілі технології та обладнання, що проектувалося без урахування сучасних екологічних вимог» (Сидор., 24) → Виробничі потужності... мають переважно застарілі технології та обладнання, яке проектували, *не враховуючи* сучасні екологічні вимоги.

2. Неозначена форма дієслова:

«Заслугує поширення досвід розгляду податкових спорів у різних іноземних країнах...» (Бердн., 68) → *Варто поширювати* досвід розгляду податкових спорів у різних іноземних країнах...

Часто — у складі підрядного речення мети:

«З метою визначення та обґрунтування актуальності теми дослідження автором проведено вивчення стану наукової розробленості проблеми правового нігілізму у докторських та кандидатських дисертаціях...» (Триг., 4) → *Щоб визначити й обґрунтувати* актуальність дослідження, автор вивчив стан наукової розробленості..., «Для збільшення ефективності регулювання соціально-економічного розвитку регіону в умовах ринкової економіки доцільно вжити систему заходів, яка сприятиме створенню соціально-орієнтованого ринкового середовища» (Степ., 12) → *Щоб ефективніше регулювати* соціально-економічний розвиток регіону в умовах ринкової економіки, доцільно вжити систему заходів...

⁷⁶ Сам термін *гіпостазування* виник унаслідок гіпостазування від дієслова *гіпостазувати*.

⁷⁷ Серед праїндоєвропейських суфіксів віддієслівних іменників — **-jo-* (*keljo- «ховання»), **-m-* (*rēh,m «страждання»), **-mo-* (*h₂enh,mos «дихання»); суфіксом відприкметникових іменників був **-tah₂t-* (*neçótah₂t- «новизна»).

⁷⁸ Кульгав М. П. Основные стилиевые черты и синтаксические средства их реализации в современной немецкой научно-технической речи : Автореф. дис. ...канд. филол. наук.— М., 1964.— С. 13.

⁷⁹ Див., напр.: Рожанківський Р. Щодо українського стилю фахової мови // Проблеми української термінології : Матеріали V Міжнар. наук. конф.— Л., 1998.— С. 43–46; Ярема С. На теми української наукової мови.— Л., 2002.— С. 11–12.

Інфінітивами, до речі, послугувався М. П. Бажан, коли вилучав надлишок абстрактних іменників із матеріалів УРЕ. Наприклад, у статті «Козацьке військо» він уласноруч виправив:

«Хоча *прийом* кріпаків до козацького війська було заборонено, однак багато втікачів записувались у козаки... Але у 1803 у зв'язку з необхідністю посилення воєнних сил царської Росії...» → Хоча *приймати* кріпаків заборонялось, багато втікачів записувалися у козаки... Але у 1803, коли необхідно було посилити воєнні сили царської Росії...⁸⁰.

3. Особова форма дієслова:

«Екологічна складова має і опосередкований вплив через репутацію підприємства: збільшення шкідливих викидів *призводить до погіршення* репутації і, відповідно, до *зниження* вартості підприємства» (Нусін., 233) > Екологічна складова має і опосередкований вплив через репутацію підприємства: збільшення шкідливих викидів *погіршує* репутацію і, відповідно, *знижує* вартість підприємства, «Для уникнення *зниження* рівня економічної безпеки слід обчислювати верхню межу рівня монетизації за допомогою моделей (4)–(5)» (Став., Хом., 58) → *Щоб* рівень економічної безпеки *не знижувався*, слід обчислювати...

4. Безособова форма дієслова на -но, -то:

«Ефективне їх використання можливе лише після *проведення* реконструкції та *впровадження* сучасних технологічних і технічних рішень» (Куд., 99) > Ефективно їх використовувати можна, лише коли *проведено* реконструкцію та *впроваджено* сучасні технологічні та технічні рішення.

5. Інші іменники. Якщо не треба спеціально підкреслювати процесуальність опрідметненої дії, її тривалість у часі, префіксальні та деякі інші іменники на -ння (*врізання, гартування, нагрівання розривання*) можна замінити відповідниками без -ння, що позначають результат дії або стан, який виник унаслідок дії (*вріз, гарт, нагрів, розрив*). З погляду стилістики, такі заміни особливо доцільні в тих реченнях, де вжито кілька інших іменників на -ння:

«У ньому враховано *побажання* та критичні *зауваження*, висловлені в рецензіях і під час *обговорення* підручника на нарадах-семінарах завідувачів кафедр гістології» (Гіст. люд., 4) > У ньому враховано *побажання* та критичні *зауваги*, висловлені в рецензіях і під час *обговорення* підручника..., «*Вживання* слів із властивим для них значенням не є *напрацюванням* чи *досягненням* однієї людини» (Сковр., 12) → *Ужиток* слів із властивим для них значенням не є *наробком* чи *здобутком* однієї людини, «Авторка нерідко надто захоплюється суто політологічними підходами до *вивчення* проблеми, через що назване історичне *дослідження* має відповідне *забарвлення*» (Круш., 223) → Авторка нерідко надто захоплюється суто політологічними підходами до *вивчення* проблеми, через що названий історичний *дослід* має відповідне *забарвлення*.

6. Прислівники (теж у реченнях із кількома іменниками на -ння):

«У *поєднанні* з різким *підвищенням* цін на засоби виробництва...» (Берез., 11) → *Поряд* із різким *підвищенням* цін на засоби виробництва..., «За даними *рандомізованого дослідження*, встановлені переваги некретомії *в порівнянні* з *резекційними втручаннями* на підшлунковій залозі у хворих з некротичним панкреатитом» (Став., Хом., 57) → За даними *рандомізованого дослідження*, встановлені переваги некретомії *порівняно* з *резекційними втручаннями* на підшлунковій залозі..., «*Результати анкетування* показали, учні експериментальних груп із *задоволенням* виконували запропоновані навчальні *навантаження*» (Васил., 22) → ...учні експериментальних груп *залюбки* виконували...

7. Прийменники:

«Рейтинг окремого підприємства характеризує його конкурентоспроможність *по відношенню* до інших підприємств галузі» (Крак., Разг., 94) → Рейтинг окремого підприємства характеризує його конкурентоспроможність *щодо* інших підприємств галузі, «Метод філогенетичного

⁸⁰ Черниш Н. І. Видавничий доробок Миколи Бажана.— Л., 2012.— С. 229.

профілювання у застосуванні до консервативних систем білків не дає достатньо надійного передбачення білків-партнерів» (Токов., 377) → Метод філогенетичного профілювання стосовно консервативних систем білків...

8. Віддієслівні іменники часто-густо вживають у багатослівних або беззмістовних штампованих зворотах. У такому разі їх краще взагалі усунути. Зміст при цьому залишається тим самим:

«Для якнайшвидшого вирішення проблем управління системою пенсійного страхування територій необхідно в першу чергу здійснити комплекс заходів, спрямованих на створення умов для розвитку мережі соціальних послуг у територіальних громадах» (Шкляр., 207) → Щоб успішно керувати системою пенсійного страхування територій, слід насамперед розвивати мережу соціальних послуг у територіальних громадах, «Реалізація завдань ефективності служби в органах місцевого самоврядування неможлива без запровадження відповідного адміністративно-правового регулювання» (Бедн., 1) → Ефективна служба в органах місцевого самоврядування неможлива без відповідного адміністративно-правового регулювання, «Коли виникає гостра потреба в залученні фінансових ресурсів для національних економік, держави приймають рішення щодо скасування існуючих бар'єрів на шляху для їхнього доступу» (Осад., 156) → Коли національні економіки гостро потребують фінансових ресурсів, держави усувають бар'єри на шляху до них.

На практиці нерідко доводиться застосовувати в одному реченні кілька перелічених вище засобів одночасно:

«Удосконалення державного управління НІС неможливе без застосування нової технології державного управління» (Аріст., 31) → Державне управління НІС неможливо вдосконалювати, не застосовуючи нову технологію державного управління, «Для створення кластерів пропонується здійснити комплекс заходів щодо проведення інформаційної компанії серед потенційних учасників та зацікавлених осіб щодо роз'яснення конкурентних переваг кластерів в умовах перехідної та ринкової економіки» (Кисл., Риб., 247) → Щоб створити кластери, пропонуємо постійно інформувати потенційних учасників та зацікавлених осіб, роз'яснюючи їм конкурентні переваги кластерів в умовах перехідної та ринкової економіки, «Проведено комплексне обстеження 91 пацієнта для встановлення рівня психоемоційного напруження за допомогою холтерівського моніторингу з визначенням показника варіабельності серцевого ритму» (Бобр., 93) → Щоб установити рівень психоемоційного напруження, за допомогою холтерівського моніторингу комплексно обстежено 91 пацієнта, в яких визначено варіабельність серцевого ритму.

Заміни віддієслівних іменників — не самоціль. Удаватися до цих замінів варто тоді, коли вони стилістично й комунікативно виправдані, тобто коли треба уникнути надлишку слів на *-ння*, одієслівнити виклад, зробити текст синтаксично невимушеним і природним.

Академік В. М. Русанівський стверджував: неможливо добре володіти мовою, її стилями, не знаючи структури дієслова, його форм і виражальних можливостей⁸¹. Слушність цієї тези підтверджують наведені в статті приклади з наукової літератури. Якщо ми ще раз уважно вчитасямося в них і оцінімо з погляду стилістики, неминуче дійдемо висновку, що першопричина надмірної іменниковості — не так понятєвість наукового мислення, як низька культура мови, невміння різноманітно викладати думки. Очевидно, що автори наведених прикладів (якщо не всі, то більшість) мають в активному запасі критично малу кількість зразків побудови речень, слабо володіють синтаксичною синонімією. І якщо треба зладнати фразу, спираючись на дієслово як центр предикації, такі автори зазнають непереборних труднощів. Їм не лишається нічого іншого, як безпомічно нанизувати іменники за рахунок дієслів.

⁸¹ Русанівський В. М. Дієслово — рух, дія, образ.— К., 1977.— С. 17.

Засилля віддієслівних іменників робить виклад розпливчастим, малозрозумим, і мала цілковиту рацію А. П. Коваль, коли писала, що їх «свідомо використовують з досить непривабливою метою — приховати за складністю мови бідність думки, брак справді наукової глибини»⁸². Отже, ученим, які не хочуть уводити читача в оману, а, навпаки, прагнуть писати доладно й вишукано, не варто псувати собі стиль набридливим «нняканням».

Важко не погодитися з думкою, що нормою наукового стилю української мови має стати *гармонійне поєднання* двох протилежних явищ — синтаксичного ущільнення, представленого іменниковими зворотами, та синтаксичного розчленування, представленого дієсловами⁸³. Дотримуючись послідовно цієї норми, ми й зможемо відшукати золоту середину між іменниковістю та дієслівністю в науковому тексті.

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ

- Алх., Яц. — *Алхімова С. М., Яценко В. П.* Створення тривимірних анатомічних моделей пухлин як перший етап дослідження кровонаповнення ювенільних ангіофібром // Укр. журн. телемедицини та мед. телематики.— 2010.— Т. 8. № 1.— С. 26–29.
- Анат., Лис. — *Анатичук Л. І., Лисько В. В.* Високоточний метод вимірювання електропровідності стрижнів термоелектричних матеріалів // Термоелектрика.— 2008.— № 1.— С. 70–75.
- Аріст. — *Арістова І. В.* Державна інформаційна політика та її реалізація в діяльності органів внутрішніх справ України : Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук.— К., 2002.— 39 с.
- Барна — *Барна О. В.* Мотивація навчання інформатики в учнів 7–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів : Автореф. дис. ... канд. пед. наук.— К., 2009.— 20 с.
- Баюра — *Баюра Д. О.* Система корпоративного управління в Україні : Стан та перспективи розвитку.— К., 2009.— 288 с.
- Бедн. — *Бедний О. І.* Організаційно-правові основи служби в органах місцевого самоврядування в Україні : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук.— О., 2003.— 19 с.
- Бердн. — *Бердникова Л. В.* Міжнародний досвід діяльності податкових органів та вирішення податкових спорів // Правовий вісн. Укр. акад. банк. справи.— 2011.— № 2.— С. 65–68.
- Берез. — *Березін О. В.* Економіка підприємства : Навч. посібник / О. В. Березін, Л. М. Березіна, Н. В. Бутенко.— К., 2009.— 390 с.
- Білец. — *Білецький О. М.* Управлінські аспекти маркетингу персоналу в процесі реінжинірингу // Вчені зап. ун-ту «Крок».— 2008.— Т. 2. № 18.— С. 35–40.
- Бобр. — *Бобров В. О., Авдоніна О. В., Боброва О. В.* Значення гематологічних індексів у стратифікації груп ризику розвитку серцево-судинних подій // Укр. мед. часопис.— 2007.— № 1.— С. 93–96.
- Бод. — *Бодяка В. Ю.* Порівняльна характеристика способів вимірювання внутрішньочеревного тиску // Клінічна анатомія та оперативна хірургія.— 2010.— Т. 9. № 4.— С. 73–76.
- Васеч. — *Васечко О. О.* До ювілею журналу // Статистика України.— 2008.— № 1.— С. 3.
- Васил. — *Васильчук А. Г.* Науково-методичні основи програмованого навчання фізичного виховання // Теорія та методика фізичного виховання.— Х., 2003.— № 2.— С. 1–26.
- Гиж. — *Гижко Ю. Л.* Спектральний аналіз вібрацій рухомих частин електричних машин // Технічна електродинаміка.— 2011.— № 4.— С. 46–49.
- Гіст. люд. — *Гістологія людини / О. Д. Луцик, А. Й. Іванова, К. С. Кабак та ін.*— К., 2003.— 592 с.

⁸² *Коваль А. П.* Культура української мови.— К., 1964.— С. 100.

⁸³ *Рожанківський Р. В.* Синтаксично-стилістичні риси науково-технічної мови // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка».— 2009.— № 648.— С. 35.

- Гуров — *Гуров І. Г.* Становлення та функціонування оптових ринків // Вісн. аграр. науки Причорномор'я.— 2006.— № 1.— С. 191–197.
- Держ. прогр. — *Державна програма розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки* // Офіц. вісн. України.— К., 2003.— № 40.— С. 37–46.
- Дибк. — *Дибкова Л. М.* Індивідуальний підхід у формуванні професійної компетентності майбутніх економістів : Автореф. дис. ... канд. пед. наук.— К., 2006.— 20 с.
- Добр., Біл. — *Добринський В. С., Білера М. О.* Вплив туристичного походу на функціональний стан серцево-судинної системи та антропометричні показники студентів-туристів // Молодіж. наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Л. Українки.— 2007.— С. 40–43.
- Єжова — *Єжова О. О.* Створення освітнього середовища, спрямованого на формування ціннісного ставлення до здоров'я в учнів професійно-технічних навчальних закладів // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : 36. наук. пр.— Кам'янець-Подільський, 2011.— Вип. 15. Кн. 1.— С. 464–471.
- Зінч. — *Зінченко Ю. І.* Кримськотатарська проблема: історія та сучасність (До 60-річчя депортації) // Укр. іст. журн.— 2004.— № 3.— С. 62–73.
- Зоз., Мик. — *Зозульов О., Микало О.* Аутсорсинг як інструмент підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств в умовах глобалізації // Економіка України.— 2009.— № 8.— С. 16–24.
- Іван. — *Іванов Ю. Б.* Функції податків та податкове регулювання // Формування ринкової економіки в Україні.— 2009.— № 19.— С. 36–43.
- Касьян. — *Касьянова Н. В.* Управління хаосом промислового підприємства // Вісн. Донец. ун-ту економіки та права : 36. наук. пр.— 2012.— № 1.— С. 141–150.
- Кисл., Ряб. — *Кислий В. М., Рибальченко С. М.* Інтеграція соціо-еколого-економічних факторів в систему стратегічного управління регіонами // Механізм регулювання економіки.— 2010.— № 3.— С. 244–251.
- Клим. — *Климова Н. І.* Фінансове планування як важливий інструмент управління корпоративними фінансами // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : 36. наук. пр.— Суми, 2003.— Т. 7.— С. 251–254.
- Коган — *Коган Б. Г.* Демодікоз: раціональна класифікація клінічних форм захворювання. Вплив імунних та гормональних зрушень на перебіг дерматозу // Укр. журн. дерматології, венерології, косметології.— 2002.— № 1.— С. 62–66.
- Косяк. — *Косякіна О. А.* Інвестиційні цілі експортера капіталу та їх відповідність очікуванням реципієнта // Бюл. Міжнар. Нобел. економ. форуму.— 2011.— № 1.— С. 178–181.
- Крак., Разг. — *Кракос Ю. Б., Разгон Р. О.* Управління фінансовою безпекою підприємств // Економіка та управління підприємствами машинобуд. галузі.— 2008.— № 1.— С. 86–97.
- Круш. — *Крушинський В. Ю.* [Рец. на кн.:] Яковенко Н. Л. Велика Британія в сучасній системі міжнародних відносин: Заявка на європейське лідерство (К., 2003) // Укр. іст. журн.— 2005.— № 4.— С. 222–223.
- Куд. — *Кудельський В. Е.* Організаційно-економічні засади формування сировинної зони для молокопереробних підприємств Хмельницької області // Економіка та управління АПК : 36. наук. пр.— Біла Церква, 2012.— Вип. 9.— С. 97–101.
- Кург., Заяц — *Курган М. Б., Заяц М. А.* Визначення ефективності розмежування напрямків пасажирського та вантажного руху за критерієм витрат на утримання та ремонт верхньої будови колії // Вісн. Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. транспорту ім. В. Лазаряна.— 2010.— Вип. 35.— С. 99–105.
- Мурав. — *Муравський С. А.* Реалізація компетентнісного підходу у процесі вивчення фізики // Вісн. Кам'янець-Поділ. нац. ун-ту ім. І. Огієнка.— 2012.— Вип. 5.— С. 60–64.
- Нікол. — *Ніколаєв Ю. М., Ніколаєв С. Ю.* Визначення рівня фізичної підготовленості й рухової активності студенток I-х курсів навчання та дівчат випускного 11-го класу (абітурієнток) // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві.— 2010.— № 3.— С. 39–42.
- Нусін. — *Нусінова О. В.* Методичні підходи до оцінки рівня екологічної безпеки гірничо-збагачувальних комбінатів // Вісн. Хмельн. нац. ун-ту.— 2011.— № 6. Т. 1.— С. 232–235.

- Осад. — *Осадчий Є. С.* Світовий досвід контролю за іноземним банківським капіталом // *Фінанси, облік і аудит* : Зб. наук. праць.— 2010.— Вип. 15.— С. 154–163.
- Пан., Вор. — *Панов М. І., Воронов М. П.* Питання вдосконалення правового регулювання нормотворчої діяльності органів державної влади і самоврядування України // *Правова держава Україна. Проблеми, перспективи розвитку* : Короткі тези доп. та наук. повідомл. респ. конф. 9–11 лист. 1995 р.— X., 1995.— С. 92–94.
- Прог. — *Протасов А. Г.* Методика визначення рівня професійної компетентності випускника технічного університету // *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології* : Зб. наук. пр.— 2011.— № 2.— С. 316–323.
- Сидор. — *Сидоренко С. В.* Визначення розміру крапель при диспергуванні рідини в малогабаритному роторному ректифікаційному апараті // *Вісн. Сум. держ. ун-ту.*— 2007.— № 4.— С. 24–29.
- Сковр. — *Сковронська І.* Деякі аспекти навчання української мови як іноземної в українській діаспорі Канади та США // *Теорія і практика викладання укр. мови як інозем.*— 2009.— Вип. 4.— С. 11–17.
- Став., Хом. — *Ставицький А. В., Хом'як В. Р.* Вплив монетарної політики на економічну безпеку України // *Фінанси України.*— 2007.— № 10.— С. 51–59.
- Степ. — *Степанова О. В.* Організаційно-економічні принципи стимулювання соціальної діяльності підприємств як інструмент регіонального розвитку // *Вісн. Сум. держ. ун-ту.*— 2006.— № 1.— С. 12–18.
- Терл. — *Терлецька Л. Г.* Психічне здоров'я особистості : Технологія самоаналізу.— К., 2003.— 150 с.
- Ткач. — *Ткачова Н. А.* Педагогічні основи формування правосвідомості учнів у закладах професійно-технічної освіти : Автореф. дис. ... д-ра пед. наук.— К., 2002.— 34 с.
- Токов. — *Токовенко Б. Т., Одинець К. О., Корнелюк О. І.* Аналіз білок-білкових взаємодій тирозил-тРНК синтетаз методами біоінформатики // *Наук. зап. Нац. ун-ту «Києво-Могилянська академія».*— Т. 22. Ч. 3.— С. 376–379.
- Триг. — *Тригубенко Г. В.* Роль міліції в подоланні правового нігілізму в Україні : Автореф. дис. ... канд. юрид. наук.— К., 2005.— 19 с.
- Фещ., Мух. — *Фещенко Ю. І., Мухін О. О.* Гострий дисемінований кандидоз // *Укр. хіміо-терапевт. журн.*— 2002.— № 2.— С. 65–72.
- Черв. — *Червоний Б.* Поглиблення рівня знань студентів для забезпечення конкурентоспроможності випускника // *Нова пед. думка.*— 2012.— № 1.— С. 219–224.
- Шевч. — *Шевчук О. В.* Вивчення комп'ютерних презентацій у 8-му класі // *Наук. часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. Сер. № 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання.*— 2005.— № 3.— С. 304–310.
- Шкіц. — *Шкіцька І. Ю.* Шляхи інтенсифікації тактики підвищення значимості співрозмовника маніпулятивної стратегії позитиву // *Лінгвістика.*— 2011.— № 1. Ч. 2.— С. 191–199.
- Шкляр. — *Шклярська І. Ю.* Участь територіальних громад у реформуванні управління системою пенсійного страхування // *Галузь науки «Державне управління». Історія, теорія, впровадження* : Матеріали наук.-практ. конф. (Київ, 28 трав. 2010 р.) : У 2 т.— К., 2010.— Т. 2.— С. 207–208.

P. O. SELIHEY

SUBSTANTIVITY VERSUS VERBILITY: IN SEARCH OF THE GOLDEN MEAN

The ratio of nouns and verbs in Ukrainian academic texts is analyzed. The author defends the idea that the expansion of nouns at the expense of verbs results in communicative and stylistic losses. The necessity of well-balanced use of these parts of speech is proved.

Key words: academic text, verb, noun, verbality, substantivity, reification.